

Autor svetového bestsellera
Premiáuka

začínáme

NIKDY NIE JE NESKORO
NAUČIŤ SA NIEČO NOVÉ

Tom Vanderbilt

N

začínáme

začínáme

NIKDY NIE JE NESKORO
NAUČIŤ SA NIEČO NOVÉ

TOM
VANDERBILT

Venované otcovi za to,
že sa začal učiť hrať na klavíri
a neuzdal to.

Musia sa z vás stať začiatočníci.

Rainer Maria Rilke

OBSAH

PREDSLOV

OTVÁRACÍ GAMBIT

13

PRVÁ KAPITOLA

ZAČIATOČNÍCKY SPRIEVODCA
PRE ZAČIATOČNÍKOV

27

DRUHÁ KAPITOLA

UČÍME SA UČIŤ SA

Čo nás batolata môžu naučiť o tom,
ako byť dobrými začiatočníkmi

69

TRETIA KAPITOLA

AKO SA ODUČIŤ SPIEVAŤ

Všetci sme zrodení pre spev

83

ŠTVRTÁ KAPITOLA

NEVIEM, ČO ROBÍM,
ALE ROBÍM TO AJ TAK

Cnosti učenia sa za pochodu v rámci skupiny

119

PIATA KAPITOLA

SURFOVANIE NA VLNE V TVARE PÍSMENA U

Agónia a extáza pokročilého začiatočníka

151

ŠIESTA KAPITOLA

AKO SA UČÍME ROBIŤ RÔZNE VECI

195

SIEDMA KAPITOLA

MEDITÁCIA S BENEFITMI

Ako kreslenie zmenilo môj pohľad
na svet a na seba samého

215

ÔSMA KAPITOLA

UČEŇ

Alebo čo som sa naučil

241

POĎAKOVANIE

274

POZNÁMKY

277

Tom Vanderbilt

Beginners: The Joy and Transformative Power of Lifelong Learning

Copyright © 2021 by Tom Vanderbilt

Translation © Samuel Marec

Design & Layout © Ondrej Ivánek

Slovak edition © 2021 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-020-1

PREDSLOV

OTVÁRACÍ GAMBIT

Raz v nedeľu ráno som sa v jednej preplnenej miestnosti v New Yorku posadil k šachovnici, srdce mi bilo a žalúdok sa triasol.

S protivníkom sme si podľa zvyku podali ruky. Uviedli sme svoje mená, ktoré sme hneď aj zapísali do partiárov, inak sme však nepreriekli ani slovo. Kým som nastavoval čas na hodinách – každý hráč mal k dispozícii dvadsaťpäť minút –, môj protivník systematicky každú figúrku posúval do stredu jej políčka.

Nonšalantne, akoby ma to trochu nudilo, som aj ja urobil to isté. Snažil som sa svoje figúrky rozostaviť ešte *symetrickejšie*, akoby som tým získaval akúsi drobnú výhodu (tento zámer však okamžite vystriedala panika, keďže som strelca a jazdca položil na nesprávne políčka). Čakali sme na to, kedy nám riaditeľ turnaja dá pokyn na začatie partie. V miestnosti sa rozhostilo mlčanie plné očakávania.

Sedeli sme proti sebe a ja som sa svojho protivníka snažil odhadnúť. Ledabolo sa pohrával s ceruzkou medzi prstami. Pohľad mu odbehol k susednému stolu. Hľadel som naňho

s nádejou, že dávam najavo nemilosrdnosť a ľútosť zároveň. Sedel som na knižničnej stoličke a všetkými silami som sa snažil okolo seba šíriť neskrtnú hrôzu. Chcel som dať najavo to, čo mi opisoval bývalý autor šachových stĺpčekov v *New York Times* Dylan Loeb McClain po tom, ako v roku 1995 odohral exhibičnú partiu proti vtedajšiemu majstrovi sveta Garymu Kasparovovi.

„Mal som pocit, že ma nechce len poraziť,“ povedal McClain. „Zdalo sa mi, že najradšej by sa ponad tú šachovnicu natiahol a zaškrtil ma.“ Intuitívne cítil, že Kasparov, ktorý sa nad šachovnicou skláňal ako rozhnevaný medveď a vyžaroval „neuveriteľnú psychickú dravosť“, si nevystačí s nejakou malou pozíčnou výhodou, dokonca ani s obvyčajným víťazstvom. Podľa všetkého ho poháňalo niečo „osobnejšie a znepokojujúcejšie“.

Tento pocit je v šachovom svete bežný. „Mám rád ten moment, keď sa mi podarí zlomiť protivníkov ego,“ povedal raz geniálny majster Bobby Fischer.

Opäť som sa na svojho protivníka pozrel. Podarí sa mi taktickou prefikanosťou a pochybnou silou nemilosrdného pohľadu pomaly rozložiť samotné jadro jeho existencie?

Práve vtedy sa pri ňom objavila žena, ktorá priniesla čokoládové mlieko v malom kartónovom obale. Pobožkala ho na hlavu, zažalala mu veľa šťastia a aj mne venovala soví úsmev. Ryan, teda môj protivník, mal osem rokov. S obdivuhodnou istotou a občasným smrknutím bol so mnou hotový zhruba v tridsiatom ťahu. Zablahoželal som mu, a keď som riaditeľovi turnaja išiel oznámiť výsledok, svojho súpera som zahliadol na chodbe: ego mal nedotknuté a s hrdosťou sa o výsledok delil s mamou.

Spolu s Ryanom a ďalšími ľuďmi sme sa v to nedelne ráno zišli na turnaji pre začiatočníkov, ktorí však už mali rating. Turnaj sa konal v Marshallovom šachovom klube v New Yorku. Ten zaberá niekoľko poschodí historického mestského domu v jednom z najkrajších blokov štvrte Greenwich Village a je nádherným anachronizmom, akýmsi reliktom z čias,

keď v celom regióne súperilo obrovské množstvo školských aj iných šachových tímov a o ich úspechoch sa písalo na športových stránkach novín.

Za to, že sa klub dnes nachádza práve tu, teda priamo medzi najdrahšími nehnuteľnosťami v celej krajine, vďačí zápletke dickensovských rozmerov.

V roku 1931, keď bola hospodárska kríza v plnom prúde, kúpila túto budovu v mene Franka Marshalla skupina zámožných dobrodincov a zároveň šachových nadšencov. Frank Marshall bol šachový veľmajster a majster Spojených štátov, ktorý kedysi na pobreží v Atlantic City prevádzkoval šachovú herňu – niekedy v nej sám hrával o peniaze proti okoloidúcim – a rovnomenný klub viedol niekoľko desaťročí. Ten medzičasom sídlil v niektorých slávnych budovách na Manhattane, napríklad Keens Chophouse a Chelsea Hotel. Teraz sa teda mal usídlieť na tomto mieste a stráviť tu celý zvyšok života.

Marshallov klub už kúsok zo svojej starosvetskej aury stratil – kávu a čaj už nepodávajú čašníci vo frakoch –, keď v ňom však dnes hráte šach, stále máte pocit, akoby ste sa nachádzali v akomsi chráme kráľovskej hry z Pozláteného veku.¹ Obklopuje vás história: busty slávnych veľmajstrov; dávne fotografie víťazných tímov; ten istý stôl, za ktorým sa pri obrane titulu proti Sergejovi Karjakinovi v roku 2016 potil aktuálny majster sveta Magnus Carlsen.

Marshallov klub však nie je múzeom. Ak doň vstúpite cez víkend počas veľkého turnaja, akoby ste vstúpili do dátového centra poháňaného ľuďmi: vidíte nekonečné rady procesorov, ktoré mlčky počítajú, hlavy im od tolkej intenzity hučia, vytvárajú teplo a neustále sa od nervozity potia.

Počas nedeľného turnaja pre začiatočníkov nešlo o veľa – bol predsa prísne vyhradený iba pre hráčov s ratingom pod

---

¹ Pozlátený vek (angl. Gilded Age) označuje v americkej histórii obdobie od 70. rokov 19. storočia zhruba do roku 1900. Charakteristický preň bol prudký ekonomický rozvoj, a teda aj rast životnej úrovne. Z architektonického hľadiska sú zas typické rozľahlé a luxusné sídla vyššej spoločenskej triedy. (Pozn. prekl.)

1200 alebo pre takých, ktorí žiadny rating nemajú. Väčšina veľmajstrov má rating nad 2500, ja sám som mal ako začiatočník rating 100.

Začal som sľubne: mojím prvým protivníkom bol John, šedivý muž s výzorom a tichou príťažlivosťou učenca. Najprv som prišiel o nejaký „materiál“, lebo presne tak sa figúrky v šachu nazývajú. Partia pokračovala a on sa snažil svoju výhodu zväčšiť. Bojoval som však a darilo sa mi klásť mu na ceste za víťazstvom vynaliezavé prekážky. Na každú z nich zareagoval krátkym a unaveným povzdychom. Vnímal som, že sa cíti nepohodlne, a mal som pocit, že každý povzdych mi pridáva na sile.

Keď som už mal kráľa takmer obklúčeného, zrazu som si všimol príležitosť dať mu mat. Potreboval som len to, aby si ju on sám nevšimol. V šachu existuje príslovie, že vyhráva ten, kto urobí predposlednú chybu. A naozaj – môj protivník útočil, hoci sa mal brániť; pohlol pešiakom, ktorý ho mal posunúť bližšie k víťazstvu. Keď som pohlol vežou a uväznil mu tak kráľa v stĺpci A (teda v prvom vertikálnom stĺpci na šachovnici), na tvári sa mu pomaly objavil chápaný výraz.

Môj ďalší protivník Eric bol vojak na dovolenke z Afganistanu, kde veľkú časť voľného času trávil hraním šachu na internete. Do štátu New York prišiel navštíviť rodinu a vedel, že bude prechádzať aj mestom, rozhodol sa teda vykonať púť do Marshallovho klubu. Trochu sa podobal na herca Woodyho Harrelsona: šedivejúce vlasy mal ostrihané nakrátko a pohľad upieral do diaľky. Náš súboj bol vyrovnaný a napínavý, až kým mi strelcom nevyhodil vežu. Keď som sa vzdal, vyzeral, že mu odľahlo; povedal, že som hral omnoho lepšie, ako podľa ratingu očakával – a boli to prvé slová, ktoré počas celej partie vyriekol.

Naša skupina, v ktorej sa nachádzali rangeri² americkej armády, členovia Asociácie amerických dôchodcov aj nervózne

---

2 United States Army Rangers, skrátene Army Rangers, je termín označujúci špecializovaný druh ľahkej pechoty Armády Spojených štátov. (Pozn. prekl.)

decká, bola pre začiatočnícky turnaj v Marshallovom klube typická. Vekový rozptyl musel byť viac ako šesť desaťročí, ale podľa šachových kritérií sme aj tak všetci boli začiatočníkmi.

Ratingový systém je v šachu nádherne jasný a vekové rozdiely sú vďaka tomu prakticky irrelevantné. Šach je jedna z mála vecí, pri ktorej síce sú potrebné isté zručnosti, ale deti sa v nej zároveň môžu vyrovnáť dospelým – alebo ich aj prekonať. Existujú dvanásťročná decká, ktoré vás s nevinným výrazom na tvári zaživa zoderú z kože.

Na nedeľnom turnaji v Marshallovom klube bolo jedno dieťa, ktoré ma zaujímal najviac: moja dcéra. Nehrali sme proti sebe – hoci aj takýto moment mal nastať – a aj v to ráno boli naše výsledky úplne rozdielne. Ona skončila na jednom z prvých miest a získala šek na osemdesiatštyri dolárov. Tieto peniaze okamžite v hračkárstve na rohu investovala do plyšových hračiek Beanie Babies a želatíny s trblietkami.

A neskôr v ten deň o svojom úspechu nadšene do telefónu porozprávala aj starým rodičom: „Ocko skončil asi na štyridsiatom mieste.“ Z päťdesiatjedem účastníkov.

Do čoho som sa to zamotal?

*

Jedného dňa pred mnohými rokmi som bol cez prázdniny hlboko ponorený do hrania dámy s dcérou, ktorá vtedy mala takmer štyri roky, boli sme v malej knižnici v jednom mestečku na pobreží. Pohľad jej odbehol k vedľajšiemu stolu, na ktorom sa leskla omnoho zaujímavejšia šachovnica s bielymi a čiernymi figúrkami (mnohých budúcich šachových majstrov nevinne pritiahli „kone“ a „vežičky“). „Čo je toto?“ opýtala sa. „Šach,“ odvetil som. „Mohli by sme si ho zahrať?“ prosila. Neprítomne som prikývol.

Vyskytol sa len jediný problém: šach som hrať nevedel. Poznával som mená Fischer a Kasparov a vedel som, že táto hra očarila významné historické osobnosti, napríklad Marce-

la Duchampa³ a Vladimira Nabokova. Poznal som aj to klišé o veľmajstroch, ktorí majú naplánovaný tucet ťahov dopredu, a vedel som, že šach, rovnako ako klasická hudba, sa vo filmoch používal ako symbol génia – často génia stojaceho na strane zla. Zároveň som však šach ovládal tak, ako som „ovládal“ japončinu: vedel som, ako vyzerá a znie, ovládal som jej *japonskosť*, ale bez toho, aby som jej aj naozaj rozumel.

Rozhodol som sa, že sa šach naučím hrať, aj keď len preto, aby som potom mohol učiť dcéru. Základné ťahy boli pomerne jednoduché: zabrali mi niekoľko hodín, počas ktorých som sa na detských narodeninových oslavách alebo pri čakaní v rade v potravinách skláňal nad smartfónom. Čoskoro som už hrával s najslabšími počítačovými súpermi a občas som ich aj porážal – teda tých, ktorí boli naprogramovaní na to, aby sa dopúšťali obrovských chýb a ešte aj v dostatočnej miere. Rýchlo však začalo byť jasné, že o rozsiahlejších stratégiách veľkú predstavu nemám.

Nechcel som dcéru učiť to, čo som sám ovládal len slabo. Ale ako sa učiť? Šachových kníh existovalo nesmierne množstvo. Samozrejme, existoval *Šach pre hlupákov*, ale šachová literatúra nemala konca. Bola plná hustých algebrických zápisov, no a tie mi pripomínali cudzí jazyk, ktorý sa sám osebe budem musieť naučiť

Okrem toho boli tie knihy ešte aj špecifické: napríklad *Úplný sprievodca hraním 3 Nc3 proti francúzskej obrane*. Presne tak, celá kniha sa venovala permutáciám jediného ťahu – ťahu, ktorý, aby bolo jasné, sa pravidelne hrával viac ako sto rokov. Napriek tomu existovali ľudia, ktorí aj po sto rokoch a nespočetnom množstve kníh stále dokázali napísať 288 strán nových poznatkov na túto tému.

Medzi známe veci, ktoré sa človek dozvie hneď v úvode, patrí to, že po troch ťahoch existuje viac herných variácií, ako je atómov vo vesmíre. A keď som sa snažil prísť na to, ako túto exponenciálne zložitú hru vysvetliť niekomu, koho obľúbe-

---

3 Marcel Duchamp (1887 – 1968) bol francúzsky maliar. (Pozn. prekl.)

ným programom je *Zvedavý George*, mal som naozaj pocit, že bojujem s celým vesmírom.

No a tak som urobil to, čo by na mojom mieste urobil každý moderný rodič, ktorý si váži sám seba: našiel som trénera. Chcel som však niekoho, kto bude učiť nielen moju dcéru, ale zároveň aj mňa samého.

Trochu som sa pohrabal na internete a narazil som na Simona Rudkowského, poľského emigranta žijúceho v Brooklyne. Vznášala sa okolo neho atmosféra starosvetskej formálnosti a istej prísnosti, ktorá podľa môjho názoru jeho poslaniu aj zodpovedala. Keď hral, figúrkami pohyboval s takmer opernou eleganciou. Simon bol chudý, prehnane ostražitý a vegetarián. Mal rád, keď v dome vládlo ticho, hoci v pozadí mohla hrať klasická hudba. Na stole boli porozkladané šálky s čajom a čerstvé zákusky, ktoré moja manželka upiekla a počas prvej návštevy mu ich zo slušnosti ponúkla.

Toto pohostenie, ktoré bolo myslené ako občasnú, sa čoskoro premenilo na akýsi takmer komický rituál. „Musíme nachystať zákusky pre Simona,“ zvykla oznámiť vždy ráno v deň výučby (koláče kúpené v obchode ujedal len po omrvinkách a nenápadne tým dával najavo svoju nespokojnosť). Hudba spolu s občerstvením a prirodzenou eleganciou šachovnice a figúrok náš dom premenila – alebo aspoň ja som si to tak predstavoval – na akýsi horúčkovitý a prekofeínovaný viedenský salón, plný opojného kvasu šachovej teórie.

*

Hoci som si to vtedy uvedomoval len sotva, s dcérou sme sa zároveň pustili do kognitívneho experimentu na vzorke dvoch ľudí: boli sme dvaja novíci, ktorí sa snažili osvojiť si novú zručnosť.

Východiskový bod sme mali rovnaký, bol však medzi nami rozdiel štyroch desaťročí. Počas dcérinho krátkého života som zatiaľ vždy bol v postavení odborníka – vedel som, čo

znamenajú jednotlivé slová aj ako jazdiť na bicykli – teraz sme však na tom boli rovnako, teda prinajmenšom teoreticky. Bude sa jeden z nás zlepšovať rýchlejšie? Budeme sa učiť rovnakým spôsobom? Aké sú naše silné a slabé stránky? A kto bude nakoniec lepší?

Na výučbe som sa čoskoro prestal zúčastňovať. Mal som totiž pocit, že moja prítomnosť dcéru rozptyľuje – staval som sa medzi ňu a učiteľa –, no a okrem toho sa učila príliš pomaly, prinajmenšom na začiatku. Keď mala príležitosť objaviť na preplnenej šachovnici zložitý ťah, so Simonom sme sa na seba občas pozreli s výrazom ľudí, ktorí zdieľajú spoločné tajomstvo.

Stiahol som sa do ústrania. Pravidelne som hrával na internete, prehrýzol som sa cez videá na Youtube, ktoré analyzovali partie na turnajoch, a prelistoval som si aj knihy ako *Najlepšie partie Benta Larsena*. A potom som sa s dcérou zišiel pri kuchynskom stole a nad šachovnicou, pričom každý z nás bol do bitky vyzbrojený vlastnými zbraňami.

Spočiatku sa zdalo, že mi šach ide lepšie, aj keď možno len preto, že som ho bral vážnejšie. Dokázal som udržať pozornosť, mal som niekoľko desaťročí skúseností s inými hrami, mal som svoju dospelácku česť. Keď sme hrali, dcéra niekedy v koncentrácii poľavila, a aby ju to neprestalo baviť, robil som príšerné chyby a dúfal som, že si ich všimne. V širšom šachovom svete som bol patzer – teda habkajúci nováčik –, ale prinajmenšom v rámci domácnosti som sa cítil ako múdry a vševediaci majster.

Každým týždňom sa však zlepšovala. Pri zložitých situáciách mi pokojne vysvetlila skryté chytáky alebo mi ukázala, prečo sa tá partia na internete, pri ktorej som bol presvedčený, že v nej smerujem k víťazstvu, s omnoho väčšou pravdepodobnosťou skončí remízou. Naučila sa postupy a praktické zásady, ktoré boli pre mňa nové. Začala hrať na turnajoch: najprv na malých stretnutiach v suteréne miestnej knižnice, napokon na veľkých súťažiach určených pre celé mesto. Zbierala ocene-

nia a pomerne vysoko sa vo svojej vekovej kategórii umiestnila aj v celoštátnom rebríčku žien. Ak som ju chcel poraziť, zrazu som sa musel snažiť, ale niekedy sa mi to aj tak nepodarilo.

Jeden dôvod je pri spätnom pohľade jasný. Zatiaľ čo ja som hrával jednu partiu za druhou na internete a dúfal som, že sa zlepším len vďaka samotnému ich počtu – víťazstvá som pripisoval svojmu talentu a prehry smole –, Simon ju driloval v otváracích teóriách a koncovkových taktikách. Keď prehrala, musela až do úplných detailov rozanalyzovať, prečo sa to stalo. A dôležité bolo aj to, že táto analýza často trvala dlhšie ako samotná partia.

Podľa psychológa Andersa Ericssona, ktorý skoncipoval dnes už známe a často nesprávne pochopené pravidlo o desaťtisíc hodinách, sa venovala „zámernému precvičovaniu“.

Ja som sa na druhej strane uspokojil s „bezduchým opakovaním“, snažil som sa zlepšiť prostredníctvom tvrdej sily a bez jasného cieľa. Istým spôsobom som sa snažil hrať ako AlphaZero, slávna umelá inteligencia v počítači od firmy DeepMind.⁴ Len znalosť základných pravidiel stačila umelej inteligencii AlphaZero na to, aby sa šach naučila hrať dokonale – a to len vďaka tomu, že sama proti sebe odohrala štyridsaťštyri miliónov partii.⁵ Učila sa za pochodu a bez pomoci trénera, až sa z nej nakoniec stal ten najťažší protivník na celom svete.

Ja som však nemal toľko času a ani taký výkonný mozog. „Ak sa v šachu chcete zlepšiť“, napísal Ericsson, „nedosiahnete to hraním šachu. Dosiahnete to samotárskym štúdiom partii veľmajstrov.“ V mojom preplnenom živote bolo väčšinou jednoduchšie zahrať si počas cesty v metre päťminútovú partiu bleskového šachu.

V každom prípade som svoju pozornosť do veľkej miery

---

4 Program AlphaZero vyvinutý spoločnosťou DeepMind, ktorá sa venuje výskumu umelej inteligencie, sa preslávil vynikajúcimi výsledkami v šachu. (Pozn. prekl.)

5 Podľa Ericssonových výpočtov a za predpokladu, že jedna šachová partia trvá v priemere deväťdesiat minút, sa to u človeka rovná šesťdesiatim šiestim miliónom hodín skúseností.

presunul na dcéru. To jej talent bolo potrebné rozvíjať, ona predsa získavala ocenenia. Jej zlepšenie bolo dôležitejšie ako moje. Stal som sa typickým šachovým otcom, ktorý počas školského turnaja trpezlivo päť až šesť hodín čaká.

Takéto čakanie sa podobá tomu, keď sa pre meškajúci let zaseknete na druhotriednom letisku. Pokúsite sa nájsť si pohodlné miesto a zabiť čas, nakoniec však aj tak skončíte medzi chuchvalcami prachu na vykachličkovanej podlahe niekde v suteréne bez okien v nejakej škole a záležať vám bude len na tom, aby ste sa príliš nevzdialili od elektrickej zástrčky, pretože všetky svoje zariadenia predsa potrebujete udržať pri živote. Chrúmete krekry uchmatnuté zo zlavneného bufetu, ktorý pri tejto príležitosti pripravili iní rodičia, a dýchate stojatý vzduch. Snažíte sa pracovať, ale ste beznádejne nervózni a rozptýlení.

Pri úzkostlivom čakaní na koniec partie a jej výsledok som každých niekoľko minút vždy pozrel na opačný koniec chodby a zmysly som mal nastavené tak, aby som za niekoľko stotín sekundy dokázal rozlíšiť, či moja dcéra vyhrala alebo prehrala. Pri oboch scenároch – pri radostnom a usmiatom behu aj pri suchtavej chôdzi so zhrbenými plecami, ktorú často sprevádzali slzy – mi väčšinou pukalo srdce.

Počas týchto uplakaných chvíľ som občas rozmýšľal, prečo ju – a, úprimne povedané, aj sám seba – tomuto všetkému vystavujem. Začalo sa to ako jednoduché a hravé objavovanie, ale zmenilo sa to na čosi vážnejšie. Ale načo? Do veľkej miery som uveril spoločenskej predstave, že šach sa rovná inteligencii a akademickému úspechu, hoci som si racionálne uvedomoval, že dôkazy také jednoznačné nie sú. Štúdie väčšinou pracovali s malou vzorkou a často pozostávali z namotivovaných šachistov, ktorí si veľmi dobre uvedomovali, že sú predmetom štúdie; a tieto štúdie navyše často organizovali samotné šachové organizácie. Mali veľký problém s tým, ktorým smerom sa vlastne uberá kauzalita: boli deti vďaka šachu múdrejšie alebo šach, naopak, múdrejšie deti prirodzene priťahoval? A ak šach s inteligenciou tak bezprostredne súvisel, namieste bola

domnienka, že lepší šachisti budú vo všeobecnosti múdrejší ako horší šachisti alebo ľudia, ktorí šach vôbec nehrajú. Žiadne presvedčivé dôkazy však opäť neexistujú.

Aj tak som sa však sám seba snažil presvedčiť, že existujú jasné pozitíva. Slovam istého múdreho človeka venujúceho sa vzdelávaniu som si hovoril, že šach sa „ako spôsob, ktorým sa učíme rozmýšľať“, užitočným spôsobom podoba prísnymskolským požiadavkám – teda potrebe sústrediť sa, riešiť problémy, memorovať a nachádzať praktické riešenia – a ešte sa aj tvári ako hra.

No a čo sa týka tých prehíer, po ktorých prichádzali slzy, bral som to tak, že šachové turnaje a ich smutné, zároveň však do veľkej miery bezvýznamné výsledky sú vhodným tréningom na zvládnutie väčších životných výziev. A možno tie výsledky až také bezvýznamné neboli. Hrubý odhad mi hovorí, že tri razy zo štyroch hrala moja dcéra proti chlapcovi. Aj napriek snažám o zmenu panuje v šachu aj naďalej atmosféra, v ktorej sa jedno pohlavie považuje za nadradené. Muži mávajú obvykle vyššie ratingy, hoci sa objavujú názory, že to môže byť jednoduchý dôsledok toho, že šachu sa venuje vyšší počet mužov.

To však nie je všetko. Štúdia, ktorá skúmala školské šachové turnaje, zistila, že keď dievčatá hrali proti chlapcom, podľa všetkého podávali horšie výkony. „Dievčatá prehrávajú s chlapcami s frekvenciou, ktorú nemožno vysvetliť ich východiskovým ratingom,“ napísali výskumníci. Domnievali sa, že dôvodom je fenomén „stereotypného nebezpečenstva“: dievčatá súperili nielen s chlapcami, ale aj s presvedčením, že nie sú dosť dobré. Šachistky, ktoré nehrali až tak dobre, ako napovedali ich ratingy, hrali navyše v ďalšom roku na menšom počte turnajov – u chlapcov tento efekt nebol badateľný.

Hovoril som si, že život bude takýchto začarovaných kruhov plný, tak sa im treba hneď teraz postaviť čelom. A ako šachový otec som najväčšiu hrdosť nepochybne cítil vtedy, keď som na veľkom turnaji započul, ako jeden chlapec svojim partákom, ktorí všetci na sebe mali purpurové tričká šachového družstva